

*Muzyczna
Warszawa*

Muzyczna Warszawa

dr Michał Piekarski

1.1. Cele ogólne i szczegółowe zajęć

1.2. Wstęp

1.3. Załącznik nr 1

*Biogramy, postaci
omawianych w trakcie lekcji*

1.1. Cele ogólne i szczegółowe zajęć

ADRESAT ZAJĘĆ:

uczniowie i uczennice szkoły podstawowej,
klasa VII i VII oraz uczniowie i uczennice
liceum.

CEL OGÓLNY:

Przybliżenie (utrwalenie) wiadomości
o klasycznej muzyce polskiej XIX, XX i początku
XXI wieku (a szczególnie w Warszawie)
w powiązaniu z osobami pochowanymi na
Cmentarzu Stare Powązki.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

Zamierzone umiejętności ucznia:

- uczennica i uczeń znają znaczenie muzyki
klasycznej dla kultury
- potrafią wymienić niektórych polskich
kompozytorów, wykonawców
i popularyzatorów muzyki klasycznej
- potrafią wskazać miejsce pochówku kilku
wybitnych muzyków

METODY I FORMY PRACY:

wykład informacyjny o polskiej muzyce
klasycznej, pogadanka z uczennicami
i uczniami, ćwiczenia praktyczne, praca
samodzielna, indywidualna, grupowa,
zbiorowa pod kierunkiem nauczycielki lub
nauczyciela, spacer po cmentarzu Stare
Powązki.

1.2. Wstęp

Warszawa od dawna była ważnym ośrodkiem życia kulturalnego, w tym muzycznego.

Wielu kompozytorów, wykonawców i organizatorów życia muzycznego działało w tym mieście i wielu z nich spoczęło na Starych Powązkach. Ścieżka prowadzi szlakiem tych ludzi.

Kultura muzyczna Warszawy na przestrzeni ostatnich 200 lat rozwijała się wokół najważniejszych instytucji jakimi były Teatr Narodowy (od 1833 r. Teatr Wielki), Warszawskie Towarzystwo Muzyczne (od 1871 r.), Filharmonia Warszawska (od 1901 r., od 1955 r. Filharmonia Narodowa), konserwatoria muzyczne z uruchomionym w 1861 r. Instytutem Muzycznym (poprzednikiem obecnego Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina).

Kulturę tę współtworzyli zarówno muzycy wychowani w Warszawie, jak i przybyli z innych ośrodków oraz krajów. Wspomniani muzycy przyczynili się do rozwoju kultury polskiej, niezależnie od ich wcześniejszego pochodzenia. Wielu z nich spoczęło na Cmentarzu Powązkowskim, świadcząc o tradycjach muzycznych Warszawy.

Do najważniejszych polskich pedagogów muzycznych pierwszej połowy XIX w. należał Józef Elsner, znany dziś głównie jako nauczyciel kompozycji Fryderyka Chopina (pochowanego na paryskim cmentarzu Père-Lachaise). Elsner wykształcił także cały szereg muzyków w prowadzonych przez niego szkołach muzycznych, które (nie licząc zamkniętej w drugiej połowie XVIII w. jezuickiej bursy muzycznej) były pierwszymi tego rodzaju placówkami w stolicy Królestwa Polskiego.

Krąg Fryderyka Chopina tworzyły także postaci innych muzyków, w tym Wojciecha Żywnego – jego nauczyciela gry na fortepianie, Ignacego Feliksa Dobrzyńskiego – kolegi Chopina ze szkoły Elsnera, a także Marii Kalergis – uczennicy Chopina w Paryżu, która wraz ze skrzypkiem Apolinarym Kątskim doprowadziła do otwarcia w Warszawie w 1861 r. Instytutu Muzycznego.

W tradycje warszawskie od okresu dzieciństwa wpisał się także późniejszy twórca polskiej opery narodowej, Stanisław Moniuszko, który w latach dwudziestych XIX w. odebrał początkową edukację muzyczną pod kierunkiem Augusta Freyera (pochowanego na Cmentarzu Ewangelicko-Augsburskim), ucznia Elsnera.

W Warszawie Moniuszko zamieszkał ponownie w 1858 r. inaugurując swoją działalność w stolicy prapremierą warszawskiej wersji Halki. W tym okresie do polskich wirtuozów o światowym rozgłosie należeli dwaj bracia Wieniawscy – Henryk (skrzypek) i Józef (pianista), którzy koncertowali w Europie i Stanach Zjednoczonych.

Do najwybitniejszych uczniów Moniuszki związanych z Warszawą należał Zygmunt Noskowski – później wieloletni pedagog Instytutu Muzycznego.

Pod kierunkiem Noskowskiego kształciło się wielu polskich kompozytorów, w tym Henryk Melcer, Karol Szymanowski i Mieczysław Karłowicz. Melcer odznaczył się jako znany kompozytor, dyrektor najważniejszych polskich instytucji muzycznych: Filharmonii Warszawskiej, Teatru Wielkiego i Państwowego Konserwatorium Muzycznego (w 1919 r. Instytut Muzyczny został upaństwowiony).

Karol Szymanowski był wybitną indywidualnością twórczą oraz największym autorytetem muzycznym pierwszej połowy XX w. Do uczniów Szymanowskiego należał m.in. Piotr Perkowski, pod którego kierunkiem kształcił się z kolei Tadeusz Baird.

Przedwcześnie zmarły Karłowicz przez niespełna 33 lata życia dał się poznać jako wybitny twórca symfoniczny, który w dzieje muzyki polskiej tchnął nowego ducha. Pieśni Karłowicza podczas wielu recitali prezentowała Janina Korolewicz-Waydowa, wybitna śpiewaczka, która odznaczyła się też jako pierwsza w świecie kobieta na stanowisku dyrektora opery w stolicy kraju.

W drugiej połowie XX w. do najwybitniejszych kompozytorów polskich należał z kolei Witold Lutosławski, który w swojej twórczości potrafił po mistrzowsku połączyć tradycje z najnowszymi prądami. To zaledwie niewielka część dziejów muzycznych Warszawy od początku XIX w. po drugą połowę XX w. Przedstawiona lista kilkunastu muzyków ukazuje jednak jak istotne postaci polskiego (i światowego) życia muzycznego spoczęły na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Autor: dr Michał Piekarski – absolwent Instytutu Muzykologii UW oraz Studium Europy Wschodniej UW, doktorat uzyskał Instytucie Historii Nauki PAN. Zajmuje się dziejami polskiej muzykologii i szkolnictwa muzycznego w pierwszej połowie XX w., kulturą muzyczną Lwowa, a także związkami naukowymi i kulturalnymi Polaków z Wiedniem.

Autor książki: Muzyka we Lwowie. Od Mozarta do Majerskiego. Kompozytorzy, muzycy, instytucje (Warszawa 2018). Organizator koncertów poświęconych kompozytorom działającym we Lwowie w XIX i na początku XX w.

1.3. Załącznik nr 1

Biogramy, postaci omawianych w trakcie lekcji

ADAM MENCHAJMER (MÜNCHHEIMER)

(ur. 1830 w Warszawie, zm. 1904 w Warszawie)
Kwatera 18 rząd 5 miejsce 23

Kompozytor, skrzypek i pedagog.

Kształcił się m.in. pod kierunkiem Augusta Freyera (dawnego ucznia Józefa Elsnera). Podobnie jak jego nauczyciel również Adam Münheimer grywał na organach w kościele ewangelicko-augsburskim w Warszawie. W 1850 r. został I skrzypkiem w orkiestrze Teatru Wielkiego, w którym w późniejszych latach kierował orkiestrą podczas przedstawień baletowych, a w końcu także operowych, będąc zwłaszcza propagatorem twórczości Giuseppe Verdiego (z którym się przyjaźnił).

Organizował koncerty w warszawskich kościołach oraz w Resursie Obywatelskiej, prezentując dzieła Johanna Sebastiana Bacha i Wolfganga Amadeusa Mozarta, a także kompozytorów polskich doby renesansu (co należało wówczas do rzadkości).

Organizował szereg koncertów w celach charytatywnych, a także na pokrycie publikacji Lud Oskara Kolberga. Należał do wykładowców Instytutu Muzycznego, jak również do założycieli Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego. Jako kompozytor tworzył utwory orkiestrowe (m.in. fantazja Legenda o Mistrzu Twardowskim), fortepianowe, kameralne, wokalnie-instrumentalne.

Był też autorem oper, m.in. Mazepa wg Juliusza Słowackiego (wystawionej za życia kompozytora w Warszawie i w Turynie), muzyki baletowej. W 1893 r. podczas konkursu kompozytorskiego w Brukseli zdobył aż pięć pierwszych nagród.

W 1898 r. z okazji odsłonięcia w Warszawie pomnika Adama Mickiewicza skomponował hymn Pomnik Mickiewicza, którego władze rosyjskie nie pozwoliły ani wydać ani wykonać (utwór opublikowano w Wiedniu, prawykonanie odbyło się w 1899 r.). Ostatecznie podczas uroczystości Münheimer kierował wykonaniem swojego poloneza oraz pieśni Ojczy z niebios Stanisława Moniuszki.

ZYGMUNT NOSKOWSKI

(ur. 1846 w Warszawie, zm. 1909 w Warszawie)

Kwatera 16 rz. 6 m. 21

Kompozytor, dyrygent i znany pedagog.

Kształcił się w Warszawie pod kierunkiem Stanisława Moniuszki, edukację uzupełnił w Berlinie. Działał w Niemczech jako dyrygent i kompozytor, w 1881 r. powrócił do Warszawy, zostając wieloletnim pedagogiem Instytutu Muzycznego.

Obok Milija Batakiriewa był zaangażowany w stworzenie miejsca pamięci Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli (w 1894 r. odstonięto w Żelazowej Woli pierwszy na ziemiach polskich pomnik Chopina wzniesiony dzięki staraniom Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego). W 1902 r. Noskowski został zaangażowany jako dyrygent Filharmonii Warszawskiej.

Do najbardziej znanych utworów Noskowskiego należą: poemat symfoniczny *Step*, (Warszawa 1896), a także uwertura *Morskie Oko* (1875), II Symfonia c-moll (z Mazurkiem Dąbrowskiego) z 1880 r. Noskowski wykształcił kilka generacji polskich kompozytorów (ponad 60), do których należeli m.in.: Henryk Melcer, Karol Szymanowski, Mieczysław Karłowicz. Pod kierunkiem Noskowskiego kształcił się też Mikołajus Konstantinas Čiurlionis – kompozytor i malarz, najważniejszy twórca litewski przełomu XIX i XX w.

ANDRZEJ HIOLSKI

(ur. 1922 we Lwowie, zm. 2000 w Krakowie)

Kwatera 14 rząd 2 miejsce 1

Śpiewak, baryton.

Edukację muzyczną rozpoczął we Lwowie pod kierunkiem Adama Didura (dobrze znanemu m.in. mediolańskiej La Scali), kontynuując naukę w studium przy Teatrze Starym w Krakowie. Po raz pierwszy jako solista wystąpił we Lwowie w 1934 r. w wieku niespełna 13 lat, śpiewając *O władco świata* Moniuszki podczas uroczystości konsekracji nowo zbudowanego kościoła.

W 1945 r. został solistą Państwowej Opery Śląskiej w Bytomiu, a od 1957 r. – Opery Warszawskiej i następnie Teatru Wielkiego. Jako solista brał udział w najsłynniejszych festiwalach muzycznych (m.in. w Salzburgu, Berlinie, Edynburgu, Pradze i Warszawie). Jego rozległy repertuar obejmował dzieła od epoki baroku po współczesną awangardę.

Był znanym Miecznikiem w Strasznym dworze Stanisława Moniuszki, znanym odtwórcą ról tytułowych w *Don Giovannim* Wolfganga Amadeusa Mozarta oraz *Onieginie* Piotra Czajkowskiego. Zasłynął też wykonaniem roli tytułowej *Króla Rogera* Karola Szymanowskiego (m.in. w Buenos Aires) oraz partii Jezusa w *Pasji wg św. Łukasza* Krzysztofa Pendereckiego (Włochy, Francja, Szwajcaria). Należał też (wraz z Bernardem Ładyszem) do prapremierowej obsady opery *Diabły* z Loudun Pendereckiego, która odbyła się w 1969 r. w operze w Hamburgu. Podczas koncertów Hiolski niejednokrotnie prezentował liczne pieśni kompozytorów polskich – Fryderyka Chopina, Stanisława Moniuszki, Mieczysława Karłowicza oraz związanych z jego rodzinnym Lwovem – Jana Galla i Stanisława Niewiadomskiego.

IGNACY FELIKS DOBRZYŃSKI

(ur. 1807 w Romanowie na Wołyniu, zm. 1867 w Warszawie) Kwaterna 11 rząd 6 miejsce 32

Pianista i kompozytor.

Uczeń Józefa Elsnera (pedagog stwierdził: „zdolność niepospolita”), przyjaciel Fryderyka Chopina. Dobrzyński był autorem m.in. Symfonii c-moll (nagrodzonej w 1836 r. na konkursie w Wiedniu), Koncertu fortepianowego As-dur (1824), polonezów, utworów sakralnych (m.in. Introdukcja i Marsz żałobny na śmierć F. Chopina na chór i orkiestrę).

Dobrzyński od 1834 r. organizował w Warszawie publiczne koncerty w Resursie Kupieckiej. Został też dyrygentem w Teatrze Wielkim (1852-1855). Należał do komitetu pracującego nad powołaniem Instytutu Muzycznego (otwartego w 1861 r.), który mieścił się w dawnym Pałacu Ostrogskich (dziś Muzeum Fryderyka Chopina).

HENRYK WIENIAWSKI

(ur. 1835 w Lublinie, zm. 1880 w Moskwie) Kwaterna 11 rząd 4 miejsce 31

Skrzypek-wirtuoz i kompozytor.

Kształcił się w Paryżu. Często występował ze swoim bratem Józefem, pianistą, z którym odbył m.in. wielkie tournée po Rosji i Niemczech. Wielokrotnie koncertował w Wielkiej Brytanii. Stał się wirtuozem rozpoznawanym w Europie zachodniej. W 1848 r. po raz pierwszy Henryk Wieniawski spotkał się w Wilnie ze Stanisławem Moniuszką, który z wielką uwagą śledził rozwój talentu młodych braci Wieniawskich.

Do dziś Koncert skrzypcowy D-dur Henryka Wieniawskiego zachował się za sprawą fragmentu wpisanego w formie dedykacji w pamiętniku Moniuszki. W 1860 r. Henryk Wieniawski przyjął posadę na dworze carskim w Petersburgu, zostając I skrzypkiem w orkiestrze operowej, z czego zrezygnował w 1872 r. z powodu braku satysfakcji artystycznej i finansowej.

Występował w USA, w dalszym ciągu odwiedzając Rosję, gdzie zmarł. Był autorem dwóch koncertów skrzypcowych (z czego w I koncercie uwagę zwraca fascynacja Wieniawskiego możliwościami technicznymi instrumentu). Wątki polskie widoczne są m.in. w skrzypcowych polonezach i kujawiakach. Na uwagę zasługuje też Legenda op. 17 powstała pod wpływem uczucia do Izabeli Hampton, jego późniejszej żony (poznali się w Wielkiej Brytanii).

STANISŁAW MONIUSZKO

(ur. 1819 w Ubielu k. Mińska, zm. 1872 w Warszawie)
Kwatera 9 rzqd 3 miejsce 8,9,10

Kompozytor związany z Wilnem i Warszawą
(od 1858 r.).

Kształcił się m.in. pod kierunkiem Augusta Freyera (ucznia Józefa Elsnera). Stworzył znane do dziś opery jak: Halka (prapremiera: Wilno 1848, wersja IV-aktowa: Warszawa 1858) i Straszny dwór (prapremiera: Warszawa 1865) – wzorowany na Ślubach panieńskich Aleksandra Fredry muzyczny odpowiednik Pana Tadeusza.

Straszny dwór ze względu na patriotyczny wydźwięk już po trzecim spektaklu w Teatrze Wielkim w Warszawie został zdjęty z afisza przez rosyjską cenzurę. Do znanych oper Moniuszki należała też m.in. Hrabina – satyra na modę na cudzoziemszczyznę (Warszawa: 1860). Moniuszko stworzył też muzykę do II części Dziadów Adama Mickiewicza (kantata dramatyczna znana pod nazwą Widma, prawykonanie: Warszawa 1865).

Ponadto, Moniuszko skomponował Śpiewniki domowe – ok. 300 pieśni na głos i fortepian do poezji polskiej (zwłaszcza z kręgu wileńskiego m.in.: Adama Mickiewicza – Czaty, Ludwika Kondratowicza – Pieśń wieczorna, a także Jana Ignacego Kraszewskiego – Dział i baba, a także Jana Kochanowskiego – Tren X). Moniuszko komponował też wiele utworów sakralnych, głównie w okresie wileńskim, m.in. cztery Litanie Ostrobramskie, a także 7 mszy (do tekstów łacińskich oraz polskich parafraz), spośród których Msza Piotrowińska jeszcze za życia kompozytora miała swoje prawykonanie w warszawskim kościele ss. Wizytek w 1872 r.

Do uczniów Moniuszki należeli m.in. dwaj kompozytorzy: Zygmunt Noskowski – wieloletni pedagog w konserwatorium warszawskim i Henryk Jarecki – wieloletni dyrektor muzyczny teatru we Lwowie. W 1871 r. Moniuszko należał do członków-założycieli Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego, które zajmowało się działalnością wydawniczą oraz organizacją publicznych koncertów jeszcze zanim powstała w Warszawie filharmonia. W 1872 r. Moniuszko początkowo został pochowany w katakumbach, w 1908 r. spoczął w nowym grobie ufundowanym przez Warszawskie Towarzystwo Muzyczne.

WOJCIECH ŻYWNY (VOJTĚCH ŽIVNÝ)

(ur. 1756 w Mšenie, zm. 1842 w Warszawie)

Kwatera 12 rząd 2 miejsce 19

Pianista i pedagog pochodzenia czeskiego.

Do Rzeczypospolitej przybył ok. 1790 r. na zaproszenie generała artylerii litewskiej księcia Kazimierza Nestora Sapiehy, na którego dworze w Dereczynie koło Słonimia spędził trzy lata jako nauczyciel muzyki. W 1795 r. zamieszkał w Warszawie, gdzie stał się znanym nauczycielem fortepianu.

Żywny był pierwszym i jedynym nauczycielem fortepianu Fryderyka Chopina (1816–1821), stając się też osobą wyjątkowo bliską w kręgu rodziny Chopinów. Żywny był zaangażowany w powstaniu w 1837 r. Towarzystwa Wsparcia Podupadłych Artystów Muzyków ich Wdów i Sierot.

TADEUSZ BAIRD

(ur. 1928 w Grodzisku Mazowieckim,

zm. 1981 w Warszawie) Kwatera 1 rząd 2 miejsce 27

Kompozytor.

Edukację muzyczną rozpoczął podczas II wojny światowej, którą kontynuował po 1945 r. w Wyższej Szkole Muzycznej w Warszawie m.in. pod kierunkiem Piotra Perkowskiego (dawnego ucznia Karola Szymanowskiego). Od 1949 r. tworzył liczne dzieła symfoniczne, m.in. trzy symfonie, 4 eseje (nagroda UNESCO 1959), wokalne, m.in. Suitę liryczną na sopran i orkiestrę do wierszy Juliana Tuwima, muzykę sceniczną do dramatu Jutro do libretta Jerzego S. Sity (Teatr Wielki 1966).

Za swoje kompozycje trzykrotnie uzyskał I miejsce na Międzynarodowym Trybunie Kompozytorów UNESCO w Paryżu. Baird był też jednym z inicjatorów odbywającego się od 1956 r. w Warszawie Festiwalu Muzyki Współczesnej „Warszawska Jesień”.

KAZIMIERZ SEROCKI

(ur. 1922 w Toruniu, zm. 1981 w Warszawie)

Kwatera 1 rzqd 1 miejsce 25

Kompozytor i pianista.

Kształcił się w konserwatorium w Bydgoszczy, następnie w Warszawie i w Łodzi pod kierunkiem Stanisława Szpinalskiego (fortepian) i Kazimierza Sikorskiego (kompozycja). W latach 1947–1948 został uczniem Nadii Boulanger w Paryżu.

W 1949 r. wobec oficjalnego wprowadzenia doktryny socrealizmu w muzyce polskiej powołał wraz z Tadeuszem Bairdem i Janem Krenzem Grupę 49, która choć przystała na tworzenie muzyki „antyelitarniej z ducha”, zaznaczyła, że jej twórcy nie odstąpią od zdobyczy nowoczesnej harmonii i zamierzonego efektu artystycznego. W 1956 r. wraz z Tadeuszem Bairdem zainicjował festiwal muzyki współczesnej „Warszawska Jesień”.

Serocki jako kompozytor był czołowym przedstawicielem polskiej powojennej awangardy muzycznej. Stworzył szereg utworów orkiestrowych (m.in. Freski symfoniczne z 1964 r., Pianophonie z 1978 r. z zastosowaniem elektronicznej transformacji dźwięku), utworów kameralnych, fortepianowych, wokально-instrumentalnych. Tworzył też muzykę do filmów w reżyserii Aleksandra Forda m.in.: Młodość Chopina (1952 r.), Krzyżacy (1960 r.), a także Potop w reżyserii Jerzego Hoffmana (1974 r.). Kompozycje Serockiego przenika witalizm, niezależnie od czasu ich powstania, polegający na szczególnej intensyfikacji wyrazu.

TEKLA BĄDARZEWSKA

(ur. ok. 1829 w Mławie, zm. 1861 w Warszawie)

Kwatera 181 rzqd 1 miejsce 27,28

Pianistka i kompozytorka.

W 1852 r. wyszła za mąż za Jana Baranowskiego, urzędnika wojskowego. Tworzyła muzykę o charakterze salonowym. Były to m.in. walc powstały gdy miała 14 lat. Spośród jej utworów Modlitwa dziewicy (Warszawa 1856) stała się światowym szlagierem (w XIX w. ponad 80 wydań we Francji, Niemczech, Wielkiej Brytanii, Włoszech, Stanach Zjednoczonych, Australii), który w ostatnich dekadach cieszy się niebywałą popularnością w krajach azjatyckich (m.in. w Japonii). Do dziś utwór wydano ponad 550 razy, niemal na wszystkich kontynentach. Żaden z utworów Bądarzewskiej nie odniósł tak wielkiego sukcesu, trudno jednak odnaleźć utwór innego kompozytora, który cieszyłby się taką popularnością w całym świecie.

JÓZEF ELSNER

(ur. 1769 r. w Grodkowie na Opolszczyźnie, zm. 1854 w Warszawie) Kwatera 159 rzqd 5 miejsce 1,2,3

Kompozytor i pedagog.

Kształcił się w szkole jezuitów we Wrocławiu. Początkowo związany był ze środowiskiem niemieckojęzycznym. Ze środowiskiem polskim zapoznał się jako kapelmistrz teatru we Lwowie (1792–1799), gdzie od 1795 r. współpracował z przybyłym z Warszawy Wojciechem Bogusławskim. W 1799 r. obaj przenieśli się do Warszawy, gdzie Elsner został dyrygentem Teatru Narodowego. Elsner był twórcą pierwszych szkół muzycznych w Warszawie.

Do najważniejszych należała: Instytut Muzyki i Deklamacji (1821–1826) oraz Szkoła Główna Muzyki (1826–1830). Elsner był też pierwszym w historii (i jednym z pierwszych w świecie) wykładowców teorii muzyki na uniwersytecie, co miało miejsce na Uniwersytecie Warszawskim (1821–1830).

Do uczniów Elsnera należeli m.in.: Fryderyk Chopin (w zakresie teorii i kompozycji 1826–1829), określany przez swojego pedagoga jako „geniusz muzyczny”, Ignacy Feliks Dobrzyński, August Freyer (organista zboru ewangelicko-augsburskiego). Elsner był też kompozytorem, autorem szeregu utworów symfonicznych, scenicznych (m.in. Amazonki) oraz sakralnych. Elsner kierował wykonaniem niejednej mszy w kościele ss. Wizytek, który pełnił wówczas funkcję świątyni akademickiej (na organach grywał wówczas F. Chopin).

STEFAN RACHOŃ

(ur. 1906 w Ostrowie Lubelskim, zm. 2001 w Olsztynie) Kwatera 2 rzqd 1 miejsce 9

Skrzypek i dyrygent.

Po ukończeniu szkoły muzycznej w Lublinie kształcił się w latach 30. XX w. w Państwowym Konserwatorium Muzycznym w Warszawie pod kierunkiem Ireny Dubiskiej (skrzypce) i Grzegorza Fitelberga (dyrygentura). W okresie studiów grywał jako taper podczas seansów niemych filmów. W 1930 r. zadebiutował na antenie Polskiego Radia. Występował podczas II wojny światowej w Warszawie i Krakowie.

W 1945 r. utworzył w Warszawie Orkiestrę Polskiego Radia, którą jako dyrygent kierował przez 35 lat, dokonując ok. 10 000 nagrań. Był też popularyzatorem polskiej muzyki rozrywkowej, występując z orkiestrą w Opolu, Sopocie i Zielonej Górze. Przyczynił się do pierwszych sukcesów wielu wykonawców, m.in. Ireny Santor.

WITOLD LUTOSŁAWSKI

(ur. 1913 w Warszawie, zm. 1994 w Warszawie)
Kwatera 2 rząd 2 miejsce 8

Kompozytor i dyrygent.

Pochodził z rodziny ziemiańskiej, do której należał majątek w Drozdowie koło Łomży. Uczęszczał do konserwatorium warszawskiego, studiował też matematykę na UW (podobnie jak Melcer). Pierwsze kompozycje Lutosławskiego pochodzą z lat 30. XX w. (m.in. Wariacje symfoniczne). W 1939 r. Lutosławski brał udział w obronie kraju przed Niemcami jako dowódca plutonu radiotelegraficznego. Podczas okupacji grywał na fortepianie w kawiarniach m.in. z Andrzejem Panufnikiem.

Po wojnie brał udział w reaktywowaniu Stowarzyszenia Kompozytorów Polskich. W 1949 r. zabroniono wykonywania jego I Symfonii (potępionej za formalizm), z kolei za Koncert na orkiestrę otrzymał Państwową Nagrodę Muzyczną. Jego twórczość została doceniona za granicą i w 1969 r. otrzymał członkostwo Międzynarodowego Towarzystwa Muzyki Współczesnej. Lutosławski uczestniczył też w pracach Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Współczesnej „Warszawska Jesień”.

W kompozycjach Lutosławskiego nowe idee muzyczne współlistnieją z ideami tradycyjnymi w pełnej harmonii, nie pojawiają się obok siebie, a wzajemnie się przenikają. Lutosławski napisał też ponad 40 piosenek dla dzieci, m.in. Pióreczko do słów Janiny Osińskiej („Uciekło sikorce pióreczko, niebieskie z czarniutką kropeczką. Wysoko latało, niziutko spadało”).

WITOLD ROWICKI

(właśc. Kałka) (ur. 1914 w Taganrogu w Rosji, zm. 1989 w Warszawie) Kwatera 2 rząd 2 miejsce 9

Dyrygent, skrzypek i kompozytor.

W 1923 repatriował się do Polski. Kształcił się w konserwatorium muzycznym w Krakowie, w którym po ukończeniu otrzymał stanowisko wykładowcy w klasie skrzypiec. W 1945 r. został kierownikiem muzycznym rozgłośni Polskiego Radia w Krakowie, a następnie w Katowicach.

W 1950 r. objął stanowisko dyrektora Państwowej Filharmonii w Warszawie, gdzie zreorganizował orkiestrę i stworzył małą orkiestrę symfoniczną. Rowicki jako dyrygent odbył trzykrotnie tournées po Francji, RFN, NRD, Austrii, Szwajcarii. Dyrygował podczas otwarcia odbudowanego gmachu Filharmonii Narodowej w 1955 r., a także podczas spektaklu Straszego dworu na otwarcie odbudowanego Teatru Wielkiego w 1965 r. Rowicki jako dyrygent dokonał licznych prawykonań dzieł współczesnych, m.in. Koncertu Grażyny Bacewicz, Cassazione Tadeusza Bairda, Gier weneckich Witolda Lutosławskiego, prapremiery scenicznej dramatu muzycznego Jutro Tadeusza Bairda.

Jako kompozytor Rowicki już podczas II wojny światowej zaczął tworzyć utwory kameralne (m.in. Kwartet smyczkowy z 1941 r.) i symfoniczne (m.in. Suita w dawnym stylu z 1942 r.), a także pieśni na głos i fortepian (1939–1942), szereg dzieł powstał także po 1945 r. (m.in. Koncert na orkiestrę z 1976 r.).

KAZIMIERZ WIŁKOMIRSKI

(ur. ur. 1900 w Moskwie, zm. 1995 w Warszawie)
Kwaterna 2 rząd 2 miejsce 10

Wiolonczelista, dyrygent, kompozytor i pedagog.

Był synem Alfreda Wiłkomirskiego, skrzypka, altowiolisty i pedagoga. Kształcił się w Konserwatorium Moskiewskim. W 1913 r. odbył się w Moskwie pierwszy występ tria Wiłkomirskich z udziałem Kazimierza oraz brata Michała (skrzypce) i siostry Marii (fortepian).

W 1919 r. trio wystąpiło po raz pierwszy w Warszawie, gdzie również po 1945 r. kontynuowało działalność z Kazimierzem, Marią i przyrodnią siostrą Wandą. Kazimierz Wiłkomirski dalszą edukację odbywał w Państwowym Konserwatorium Muzycznym w Warszawie (u Romana Statkowskiego i Emila Młynarskiego), w którym od 1932 r. obejmował klasę wiolonczeli. Został też profesorem Konserwatorium Muzycznego Macierzy Szkolnej w przedwojennym Gdańsku. Obejmował również stanowiska pierwszego wiolonczelisty oraz dyrygenta Filharmonii Warszawskiej.

Po II wojnie światowej został m.in. rektorem powstałej w Łodzi Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej. Był też związany z uczelniami we Wrocławiu, Poznaniu, Sopocie i Warszawie. Jako dyrygent kierował m.in. Operą Wrocławską. Jako kompozytor tworzył pojedyncze utwory symfoniczne, kameralne i wokalnie-instrumentalne (m.in. Kantata o św. Jacku z 1957 r.). W zakresie gry na wiolonczeli do znanych uczniów Wiłkomirskiego należał m.in. Jerzy Węsławski, wiolonczelista, a następnie wieloletni koncertmistrz Opery Warszawskiej i Teatru Wielkiego (1955–1995).

WACŁAW LACHMAN

(ur. 1880 w Płocku, zm. 1963 w Warszawie)
Aleja Zasłużonych rząd 1 miejsce 129

Dyrygent chóralny, kompozytor i pedagog.

Propagator amatorskiego ruchu śpiewaczego. Kształcił się w gimnazjum w Płocku, następnie w Instytucie Muzycznym w Warszawie pod kierunkiem Zygmunta Noskowskiego. Zorganizował wówczas Chór Studencki, a także Związek Polskiej Młodzieży Muzycznej.

Tego rodzaju organizacje wobec braku niepodległości Polski stanowiły namiastkę niezależności w zakresie pielęgnowania kultury polskiej. Założył w Warszawie Chór Lachmanna, który od 1906 r. występował pod nazwą towarzystwo śpiewacze „Harfa” (działał w nim przez ponad pół wieku aż do 1958 r.). Założył też i kierował w latach 1915–1918 Chórem Polskim przy Domu Polskim w Moskwie. Przed 1939 r. Lachman nieraz kierował także chórmi Filharmonii Warszawskiej i Opery Warszawskiej. Podczas II wojny światowej organizował koncerty dla żołnierzy Powstania Warszawskiego. Jako kompozytor stworzył szereg utworów na chór męski lub mieszany, pieśni na głos i fortepian.

Znana była m.in. jego pieśń chóralna Sztandary polskie na Kremlu z 1916 r. Był autorem pięciu mszy, spośród których największą popularnością do dziś cieszy się Missa „Gaude Mater” (ok. 1918 r.) z melodią Mazurka Dąbrowskiego. Mszę Lachmana powszechnie wykonywano w okresie międzywojennym, a w okresie reżimu ZSRR brzmiała regularnie w katedrze lwowskiej, do dziś nieraz można ją usłyszeć w katedrze na Wawelu.

JAN KIEPURA

(ur. 1902 w Sosnowcu, zm. 1966 w Harrison)
Aleja Zasłużonych rząd I miejsce 80,81

Śpiewak, tenor światowej sławy.

Z woli rodziców studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim. Uczył się też prywatnie śpiewu u Wacława Brzezińskiego, pedagoga i solisty Opery Warszawskiej, który w 1924 r. zarekomendował go do chóru Opery Warszawskiej, skąd bardzo szybko został zwolniony za nadmierny popis w ramach krótkiej solowej partii Górala w Halce Moniuszki. Właściwy debiut operowy Kiepury odbył się w 1925 r. w operze we Lwowie w roli tytułowej w Fauście Charlesa Gounoda.

Kiepura w okresie międzywojennym przez wiele lat (1926–1938) występował Operze Wiedeńskiej (Wiener Staatsoper) – w szeregu operach Giacoma Pucciniego: jako Cavaradossi w Tosce, jako Rodolfo w Cyganerii oraz jako Kalaf w Turandot (pierwsze wystawienie tej opery w Austrii), a ponadto w Das Wunder der Heliane Ericha Wolfganga Korngolda, w Rigoletcie oraz Trubadurze Giuseppe Verdiego, Carmen Georges Bizeta. Kiepura śpiewał też w wielu innych prestiżowych teatrach jak mediolańska La Scala (od 1928 r.), londyńska Covent Garden, Opera Paryska, berlińska Staatsoper.

W 1938 r. zadebiutował w Metropolitan Opera w Nowym Jorku w Cyganerii Pucciniego, gdzie śpiewał również m.in. w roli Księcia w Rigoletcie Verdiego (jedna z jego ról popisowych). Był znany z żywiołowego temperamentu, który objawiał się podczas spektakli i koncertów, które dawał również w Polsce do 1939 r. Brał też udział w koncertach przeznaczonych na cele społeczne.

W 1930 r. rozpoczął jednocześnie współpracę z zagranicznymi wytwórniami filmowymi, występując z powodzeniem w 12 filmach. W dwóch z nich (m.in. Czar cyganerii 1937 r.) zagrał ze swoją małżonką Márthą Eggerth – węgierską śpiewaczką i aktorką (poślubioną w 1937 r.). Filmy te wyświetlane też były w Polsce, przyczyniając się do ogromnej popularności artysty. W 1933 r. Kiepura wybudował w Krynicy luksusowy pensjonat „Patria” (proj. Bogdan Pniewski), w którym pojawiał się z małżonką do 1939 r.

W 1944 r. rozpoczął wieloletnią współpracę z jednym z teatrów na Broadwayu, gdzie śpiewał z małżonką. W Wesolej wdówce Franza Lehára występowali oboje w USA, Wielkiej Brytanii, Francji, Włoszech i Niemczech.

W latach 1958–1959 Kiepura odwiedził dwukrotnie Polskę, gdzie wystąpił w Warszawie (gdzie śpiewał m.in. z balkonu hotelu Bristol) i Krakowie. Po raz ostatni śpiewał publicznie w 1966 r. w USA, wkrótce zmarł na atak serca. Zgodnie z jego wolą został pochowany w Polsce.

STANISŁAW SZPINALSKI

(ur. 1901 w Jekaterynodarze, obecnie Krasnodar, zm. 1957 w Paryżu)

Aleja Zasłużonych rząd I miejsce 72

Pianista i pedagog. Kształcił się w konserwatorium muzycznym w Moskwie, po 1918 r. edukację kontynuował w Państwowym Konserwatorium Muzycznym w Warszawie w klasie Józefa Turczyńskiego. W 1925 r. wyjechał do Paryża, gdzie zdobywał dalsze umiejętności.

W 1927 r. zdobył II nagrodę na I Międzynarodowym Konkursie Chopinowskim w Warszawie, stając się znanym interpretatorem Chopina. Kształcił się następnie w szwajcarskim Morges pod kierunkiem Ignacego Jana Paderewskiego. Koncertował m.in. we Francji, Anglii, Belgii, Szwajcarii, Niemczech.

W 1934 r. zamieszkał na stałe w Wilnie, z którym związał się na 10 lat. Otrzymał tam stanowisko profesora, a od 1935 r. dyrektora Konserwatorium Muzycznego im. Mieczysława Karłowicza (działało do jesieni 1940 r., zamknięte przez sowieckie władze okupacyjne). Prowadził też działalność koncertową na antenie Polskiego Radia. W maju 1939 r. wystąpił w zastępstwie za Paderewskiego w Carnegie Hall w Nowym Jorku. W okresie II wojny światowej przebywał w Wilnie, gdzie występował jako pianista grając wciąż Chopina, co wywoływało entuzjazm polskiej ludności.

Uciekając przed ponowną okupacją sowiecką w 1944 r. znalazł się w Lublinie. W 1945 r. objął klasę fortepianu w nowoutworzonej Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Łodzi, a następnie w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Poznaniu (1946–1951).

Był inicjatorem powołania Związku Zawodowego Muzyków. Koncertował również w okresie powojennym (choć nie zawsze otrzymywał od władz paszport i możliwość wyjazdu), uznany przez krytyków za kontynuatora wielkiej tradycji pochodzącej od Paderewskiego.

W latach 1951–1957 został profesorem i rektorem PWSM w Warszawie, dążąc do wybudowania nowoczesnego gmachu dla uczelni. Jako pedagog zwracał uwagę nie tylko na umiejętności techniczne, ale również na rozwój intelektualny studentów. Został też jurorem IV Konkursu Chopinowskiego.

Repertuar Szpinalskiego obejmował utwory od doby baroku (Johann Sebastian Bach, Domenico Scarlatti) poprzez twórczość Ludwiga van Beethovena i Fryderyka Chopina po utwory kompozytorów jemu współczesnych jak m.in. Karol Szymanowski, Tadeusz Szeligowski – również pedagog konserwatorium wileńskiego, z którym Szpinalskiego łączyły zarówno stosunki zawodowe, jak i towarzyskie.

WITOLD MAŁCUŻYŃSKI

(ur. ur. 1914 w Warszawie,
zm. 1977 w Palmie na Majorce)

Aleja Zasłużonych rząd 1 miejsce 31

Pianista. Kształcił się w Państwowym Konserwatorium Muzycznym w Warszawie w klasie Jerzego Lefeldta i Józefa Turczyńskiego. Interpretacji utworów Chopina uczył się też pod kierunkiem Ignacego Jana Paderewskiego w Morges. Kształcił się też w zakresie prawa i filozofii na UW.

W 1937 r. został laureatem III nagrody na III Międzynarodowym Konkursie Pianistycznym im. F. Chopina w Warszawie. Uciekając z Francji przed władzami hitlerowskimi znalazł się w Ameryce Południowej, skąd za sprawą Yehudi Menuhina otrzymał zaproszenie do Nowego Jorku. Tam w 1942 r. odniósł niebywały sukces występując w Carnegie Hall. Podczas II wojny światowej grał w USA z najsłynniejszymi dyrygentami (m.in. Arturo Rodzińskim, dyrektorem Filharmonii Nowojorskiej). W 1949 r. recitałem w Carnegie Hall zainauguował Rok Chopinowski (w 100-lecie śmierci kompozytora). Od 1945 r. mieszkał na stałe w Szwajcarii. W 1958 r. wystąpił w Polsce po raz pierwszy po II wojnie światowej.

Przyczynił się do odzyskania przez Polskę przechowywanych w Kanadzie skarbów wawelskich i pamiątek narodowych, w tym rękopisów Chopina (które znalazły się tam podczas wojny). Dwukrotnie był jurorem Międzynarodowego Konkursu Pianistycznego im. F. Chopina. Stał się znanym interpretatorem utworów Fryderyka Chopina, a także Ferenc Liszta i Johannesa Brahmsa. Sięgał też niejednokrotnie po twórczość Karola Szymanowskiego, Aleksandra Skriabina, Claude'a Debussy'ego i Beli Bartóka.

PIOTR RYTEL

(ur. 1884 w Wilnie,
zm. 1970 w Warszawie)

Aleja Zasłużonych rząd 1 miejsce 119

Kompozytor, pedagog i krytyk muzyczny. Kształcił się w Instytucie Muzycznym w Warszawie w zakresie kompozycji pod kierunkiem Zygmunta Noskowskiego oraz gry na fortepianie u Aleksandra Michałowskiego (dawnego ucznia Karola Mikulego we Lwowie, który kształcił się wcześniej u Fryderyka Chopina).

Następnie został Rytel wieloletnim pedagogiem swojej macierzystej uczelni w latach 1911–1939 (od 1919 r. – Państwowego Konserwatorium Muzycznego). Pracował także jako wykładowca powojennej Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej (a następnie jako rektor PWSM w Sopocie).

Tworzył utwory symfoniczne (m.in. poematy Grażyna oraz Legenda o św. Jerzym), koncerty fortepianowe, utwory kameralne, kantaty (m.in. Testament mój oraz Grób Agamemnona do wierszy Juliusza Słowackiego), opery: Ijola wg dramatu Jerzego Żuławskiego, będąca przedłużeniem estetyki młodopolskiej (wystawiona w Warszawie w 1927 r.), Krzyżowcy (skomponowana w 1941 r.).

Jako krytyk muzyczny Rytel wyrażał postawę konserwatywną, wywołując przy tym wiele polemik (pisał nieraz pod pseudonimem Witold Szeliga). Do uczniów Piotra Rytla w zakresie kompozycji należeli m.in. Tadeusz Baird oraz prekursorzy polskiej muzyki elektronicznej (mimo konserwatywnych upodobań profesora) jak Piotr Kotoński i Andrzej Markowski.

JANINA KOROLEWICZ-WAYDOWA

(ur. 1876 w Warszawie, zm. 1955 w Warszawie)

Kwaterna 175 rzqd 3 miejsce 25, 26

Śpiewaczka, sopran światowej sławy, znana diwa Opery Lwowskiej i Opery Warszawskiej.

Była pierwszą w świecie kobieta na stanowisku dyrektora teatru operowego, co miało miejsce dwukrotnie w Operze Warszawskiej (1917-1918 i 1934-1936). Pochodziła z Warszawy, wykształciła się we Lwowie, gdzie też odbył się jej debiut operowy (jako Hanna w Straszny dworze).

W kolejnych dekadach łączyła pracę na obu scenach – warszawskiej i lwowskiej. W 1900 r. występowała na scenie lwowskiej podczas otwarcia nowego gmachu teatru. Występowała gościnnie w teatrach operowych w Lizbonie, Madrycie, Barcelonie, Budapeszcie, Wenecji, Bukareszcie, Odessie, Berlinie, Petersburgu, Pradze, Sofii i Paryżu. Często śpiewała w takich operach jak (role tytułowe): Aida Giuseppe Verdiego, Madame Butterfly oraz Tosca Giacomina Pucciniego, a także jako Elza w Lohengrinie.

W 1906 r. w Fauście Gounoda wystąpiła zarówno z Fiodorem Szalpinem w Kijowie, jak i z Enrico Carusem w Londynie (z którym wystąpiła też w Operze Warszawskiej). Śpiewała też na wielu scenach Stanów Zjednoczonych, skąd udała się na tournée do Australii.

Brała też udział w licznych polskich akcjach patriotycznych, przeznaczając swoje honorarium na cele charytatywne. Janina Korolewicz-Waydowa była doskonałą interpretatorką pieśni Moniuszki, które szczególnie ceniła i propagowała także podczas recitali zagranicznych. Korolewicz-Waydowa była też znaną interpretatorką pieśni Mieczysława Karłowicza. W Warszawie stworzyła własne studio operowe, kształcąc kolejnych śpiewaków.

W 1902 r. wyszła za mąż za prawnika Władysława Waydę, który towarzyszył jej w szeregu podróży artystycznych. W marcu 2022 r. w Teatrze Wielkim-Operze Narodowej miało miejsce odsłonięcie popiersia Janiny Korolewicz-Waydowej dłuta Barbary Falender.

EUGENIUSZ DĄBROWA MORAWSKI

(ur. 1876 w Warszawie, zm. 1948 w Warszawie)
Kwatera 333 rząd 3 miejsce 9

Kompozytor, pedagog i malarz.

Kształcił się w Instytucie Muzycznym w Warszawie pod kierunkiem Zygmunta Noskowskiego, pod którego kierunkiem edukację zdobywał także litewski kompozytor Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, z którym Morawski utrzymywał odtąd kontakty przyjacielskie. Morawski zdobywał też umiejętności w warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych, należąc m.in. do uczniów Ferdynanda Ruszczyca. W ten sposób podobnie jak Čiurlionis odznaczył się jako kompozytor oraz malarz. Morawski był też aktywny w Polskiej Partii Socjalistycznej, z którą przygotowywał zamach na rosyjską policję. Z tego powodu musiał udać się na emigrację.

W Paryżu zdobywał dalsze umiejętności w zakresie muzyki i malarstwa. W 1930 r. powrócił do Polski, otrzymując posadę w Państwowym Konserwatorium Muzycznym w Warszawie, którym kierował w latach 1932–1939. Popadł przez to w konflikt ze zwolennikami swojego poprzednika Karola Szymanowskiego. W 1934 r. należał do twórców Instytutu F. Chopina. Jako kompozytor tworzył utwory orkiestrowe, fortepianowe, utwory sakralne, 5 oper, balety – wśród nich Świtezianka (prapremiera: Warszawa 1931). Twórczość malarską (wykazującą podobieństwa ze stylem Čiurlionisa) traktował marginesowo.

HENRYK MELCER-SZCZAWIŃSKI

(ur. 1869 w Marcelinie k. Warszawy,
dziś dzielnica Białołęka, zm. 1928 w Warszawie)

Kwatera 270 rząd 4 miejsce 12

Znany w Europie pianista, kompozytor i pedagog, związany z Warszawą, Łodzią, Lwowem i Wiedniem. Po przerwanych studiach na UW (matematyka) ukończył Instytut Muzyczny w Warszawie, gdzie należał do uczniów Zygmunta Noskowskiego. Dalszą edukację odebrał w Wiedniu pod kierunkiem Teodora Leszetyckiego. W Warszawie Melcer zajmował (w różnych latach) posady: dyrektora Filharmonii Warszawskiej, Opery Warszawskiej oraz Państwowego Konserwatorium Muzycznego, którego był wieloletnim pedagogiem. Należał także do jurorów I Konkursu Chopinowskiego w 1927 r.

Jako pedagog pracował bez wytchnienia, zmarł 18 kwietnia 1928 r. w Warszawie, podczas lekcji udzielanej w konserwatorium. Do uczniów Henryka Melcera należało ponad 50 znanych polskich pianistów. We Lwowie i w Warszawie byli to m.in.: związana ze Lwowem Helena Ottawowa, działający w USA Mieczysław Horszowski, działający we Francji Szymon Laks, Helena Kijeńska-Dobkiewiczowa (nauczycielka Grażyny Bacewicz). W zakresie dyrygentury u Melcera kształcili się m.in. późniejsi wykładowcy konserwatorium warszawskiego: Jan Maklakiewicz, Bronisław Rutkowski, a także związany z Polskim Radiem Feliks Rybicki oraz Tadeusz Sygietyński – twórca zespołu „Mazowsze”. W zakresie kompozycji do uczniów Melcera należeli: Aleksander Tansman, jedna z niewielu wówczas polskich kompozytorek Ilza Sternicka-Niekraszowa i Bolesław Szabelski (późniejszy nauczyciel Henryka Mikołaja Góreckiego). Melcer jako kompozytor był autorem m.in. dwóch koncertów fortepianowych (którym przyznano I nagrodę na konkursach kompozytorskich w Berlinie i w Lipsku), pieśni na głos i fortepian oraz chóralnej kantaty Pani Twardowska do wiersza Mickiewicza.

MIECZYŚLAW KARŁOWICZ

(ur. 1876 w Wiszniewie w dawnym woj. wileńskim, zm. 1909 w Tatrach) Kwaterna 33 rząd 4 miejsce 24

Kompozytor.

Kształcił się w Warszawie m.in. u Zygmunta Noskowskiego, edukację pogłębiał w Berlinie. W 1901 r. wrócił do Warszawy. Reprezentant nowej muzyki, jeden z czołowych kompozytorów Młodej Polski (choć formalnie nie należał do tego ugrupowania).

Twórca 6 poematów symfonicznych, m.in. Odwiecznych pieśni (z odwołaniami do przyrody Podhala), które w 1909 r. odniosły tryumf podczas koncertu w Filharmonii Warszawskiej i Rapsodii litewskiej, a także symfonii, koncertu skrzypcowego oraz pieśni na głos i fortepian (m.in. bardzo popularnej Z nową wiosną). W 1907 r. zamieszkał w Zakopanem, będąc jednym z pionierów polskiego taternictwa. Zginął pod lawiną podczas samotnej wycieczki w drodze do Hali Gąsienicowej 8 lutego 1909 r.

MARIA KALERGIS

(ur. 1822 w Warszawie, zm. 1874 w Warszawie)
Pod Katakumbami rząd 1 miejsce 20,21

Pianistka, organizatorka życia muzycznego.

Była córką generała Fryderyka Nesselrode (szefa żandarmerii w Warszawie) i Tekli z Gorskich. Wychowała się w Petersburgu. Wyszła za mąż za milionera Jana Kalergisa, z którym od 1840 r. pozostawała w separacji. Maria Kalergis zaczęła występować w Warszawie jako pianistka. W 1847 r. osiadła w Paryżu, gdzie brała lekcje u Fryderyka Chopina (1848–1849). W jej letniej rezydencji w Baden-Baden bywali najwybitniejsi muzycy jak Ferenc Liszt, Gioacchino Rossini, Richard Wagner, Robert Schumann, król Prus i król Belgii. Ze względu na rozległość znamienitych gości padało podejrzenie, że była ona rosyjską agentką. Przeczyło jednak temu to, że wykorzystując swoje możliwości ratowała polskich działaczy niepodległościowych.

W 1857 r. zamieszkała na stałe w Warszawie, gdzie prowadziła znany salon artystyczny. Organizowała publiczne koncerty, m.in. na rzecz Stanisława Moniuszki. Maria Kalergis wyjednała u władz rosyjskich pozwolenie na uruchomienie w Warszawie Instytutu Muzycznego (zbierając także fundusze), otwartego w 1861 r., do którego współzałożycieli należał Apolinary Kątski. W 1863 r. wyszła za mąż za Sergieja Muchanowa, który został prezesem Dyrekcji Teatrów Rządowych w Warszawie. Pogrzeb Marii Kalergis stał się wielką uroczystością.

APOLINARY KĄTSKI

(ur. 1826 r. prawdopodobnie w Warszawie,
zm. 1879 w Warszawie)

Kwatera 16 rzqd 2 miejsce 9,10

Skrzypek, kompozytor, pedagog, organizator życia muzycznego. Już od najmłodszych lat występował wraz z bratem Karolem jako „cudowne dziecko”. W 1838 r. 12-letniemu Apolinaremu pochlebny opinię wystawił w Paryżu Niccolò Paganini. Kątski wiele czasu spędził we Francji, gdzie bardzo często występował. W 1849 r. dał szereg koncertów w Krakowie, a w 1850 r. dał pierwszy dorosły koncert w Warszawie.

Wkrótce Apolinary Kątski został nadwornym solistą w Petersburgu, koncertując niemal w całej Rosji. Pod koniec lat pięćdziesiątych XIX w. powrócił do Warszawy, gdzie poza działalnością koncertową zabiegał o utworzenie Instytutu Muzycznego (konserwatorium muzycznego).

Od momentu powołania uczelni obejmował stanowisko dyrektora (1861–1879) oraz profesora klasy skrzypiec. Jako kompozytor był autorem m.in. koncertu skrzypcowego, a także drobnych utworów skrzypcowych. W literaturze przedmiotu często przypisywano Kątskiemu rywalizację z Henrykiem Wieniawskim i konfliktową relację ze Stanisławem Moniuszką.

JERZY WALDORFF

(ur. 1910 w Warszawie, zm. 1999 w Warszawie)
Pod katakumbami rzqd 1 miejsce 80

Krytyk muzyczny i publicysta.

Syn wielkopolskiego ziemianina Józefa Witolda Preyssa, nazwisko Waldorff przyjął w 1953 r. Studiował prawo na Uniwersytecie Poznańskim oraz w Państwowym Konserwatorium Muzycznym w Poznaniu. W 1932 r. przeniósł się do Warszawy, poświęcając się pracy dziennikarskiej (m.in. na łamach „Kuriera Porannego” i „Prosto z Mostu”).

Po wojnie znalazł się w zespole redakcyjnym „Przekroju”, publikował też na łamach „Ruchu Muzycznego” i „Polityki”. Współpracował z powojennymi kabaretami literackimi Krakowa i Warszawy. W Polskim Radiu prowadził audycje muzyczne, w oparciu o które ukazała się książka Sekrety Polihymnii. Współpracował też z Telewizją Polską. Umiejtnie akcentował zgodnie ze swoim pochodzeniem cechy klasy wieśniaczej i przedwojennego bogatego mieszczaństwa, zyskując ogromną popularność widzów.

Popularność tę od końca lat 60. XX w. zaczął wykorzystywać dla inicjowania akcji społecznych. Należały do nich m.in.: zbiórka darów dla Muzeum Teatralnego, odbudowa Pałacyku Szustra w Warszawie, akcja wykupienia w Zakopanem willi Karola Szymanowskiego, będąc zagorzałym popularyzatorem jego twórczości (m.in. jako autor książki Serce w płomieniach. Opowieść o K. Szymanowskim). W 1974 r. powołał Społeczny Komitet Opieki nad Starymi Powązkami, do końca życia pełniąc funkcję jego przewodniczącego.

WANDA WIŁKOMIRSKA

(ur. 1929 w Warszawie, zm. 2018 w Warszawie)

Kwatera 226 rzqd 1 miejsce 16

Skrzypaczka i pedagog.

Córka Alfreda i przyrodnia siostra Kazimierza Wiłkomirskiego. Kształciła się pod kierunkiem ojca. Ukończyła Państwową Wyższą Szkołę Muzyczną w Łodzi w klasie Ireny Dubiskiej. Była laureatką międzynarodowych konkursów m.in. w Genewie, Lipsku i Poznaniu.

W wieku 16 lat rozpoczęła stałą działalność koncertową. Koncertowała w 50 krajach świata, gdzie grała z najlepszymi orkiestrami (m.in. New York Philharmonic Orchestra i Wiener Symphoniker), dając ponad 3 tys. koncertów. Wraz ze swoim rodzeństwem od 1945 r. występowała w Trio Wiłkomirskich. Wielokrotnie uczestniczyła w koncertach festiwalu „Warszawska Jesień”, biorąc udział w wielu prawykonaniach (m.in. V Koncert skrzypcowy Grażyny Bacewicz, Ekspresja Tadeusza Bairda).

Była też pierwszą wykonawczynią Capriccia Krzysztofa Pendereckiego (1967 r.). Odznaczyła się jako wybitna interpretatorka dzieł Karola Szymanowskiego. Prowadziła klasy skrzypiec w Heidelbergu, a od 1999 r. w Sydney Conservatory of Music w Australii, gdzie zamieszkała na stałe.